

Косінська Тетяна Вікторівна,

*аспірантка кафедри креативних культурних індустрій
Інституту практичної культурології та арт-менеджменту
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
orcid.org/0009-0008-7756-6279
tkosinska@dakkim.edu.ua*

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ, СОЦІАЛЬНИХ ТА КУЛЬТУРНИХ ЧИННИКІВ НА ХОРОВУ КУЛЬТУРУ ПОДІЛЛЯ (КІНЕЦЬ ХХ – ПЕРША ЧВЕРТЬ ХХІ СТОЛІТТЯ)

У статті схарактеризовано вплив політичних, соціальних та культурних трансформацій на хорову культуру Поділля з кінця ХХ століття до першої чверті ХХІ століття. Доведено, що ці трансформації суттєво модифікували сприйняття хорової культури в регіональному контексті. Наголошено на тому, що нові явища, як-от перехід від комуністичного режиму та здобуття Україною незалежності, пандемія COVID-19, глобалізація і технологічний прогрес, російсько-українська війна, вплинули на хорову культуру, зумовивши нові виклики та можливості. Акцентовано на важливості аналізу впливу суспільно-політичних та культурних умов на хорову культуру регіону. Окреслено етапи трансформації, зокрема зазначено ключові події, які визначили специфіку формування хорової культури Поділля. У підсумку підкреслено, що розуміння впливу політичних, соціальних та культурних трансформацій дає змогу зрозуміти сучасні тенденції в розвитку хорової культури Поділля та визначити шляхи подальшого її розвитку. Це актуалізує важливість подальшого дослідження цього явища в контексті культурології.

Ключові слова: хорова культура, Поділля, хорові колективи, політичні чинники, соціальні чинники, культурні чинники.

Kosinska Tetiana,

*Ph.D. student at the Department of Creative Cultural
Industries Institute of Practical Culturology and Art Management
National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts
orcid.org/0009-0008-7756-6279
tkosinska@dakkim.edu.ua*

THE INFLUENCE OF POLITICAL, SOCIAL, AND CULTURAL FACTORS ON CHORAL CULTURE IN PODILLYA (LATE 20TH – EARLY 21ST CENTURY)

This article explores the influence of political, social, and cultural transformations on the choral culture of Podillya from the late 20th century to the first quarter of the 21st century. It is argued that these transformations have significantly altered the perception of choral culture within the regional context. Emphasis is placed on the new phenomena such as the transition from the communist regime and Ukraine's independence, the COVID-19 pandemic, globalization, technological progress, and the Russo-Ukrainian war, which have impacted choral culture, presenting new challenges and opportunities. The importance of analyzing the impact of socio-political and cultural changes on the choral culture of the region is highlighted, and the stages of transformation are briefly described, including key events that have influenced its development. In conclusion, understanding the impact of political, social, and cultural transformations helps to comprehend contemporary trends in the development of choral culture in Podillya and to identify paths for its further development, emphasizing the importance of further research into this phenomenon within the context of cultural studies.

Key words: choral culture, Podillya, choral ensembles, political factors, social factors, cultural factors.

Постановка проблеми. Розвиток хорової культури на Поділлі зазнав значного впливу політичних, соціальних та культурних трансформацій на початку XXI століття, що визначило подальшу еволюцію цієї культурної традиції. Глобалізаційні процеси, вплив пандемії COVID-19, наслідки російсько-української війни, розпочатої у 2014 році, стрімкий розвиток технологій – з такими новими викликами стикається хорова культура Поділля. У цьому контексті виникає питання щодо збереження традиційних цінностей, необхідності адаптуватися до змін у сучасному соціокультурному середовищі, зберегти унікальність хорової культури регіону та визначити перспективи її майбутнього розвитку.

Аналіз джерел та останніх досліджень. У світлі сучасних наукових досліджень виникає великий інтерес до вивчення регіональних аспектів культури України, що має значний науковий та культурний потенціал. Здобуття державної незалежності в кінці XX століття сприяло активізації досліджень у цьому напрямі, адже вказаний період став важливим для розвитку різноманітних складників культурного життя країни. Особливу увагу приділено аналізу розвитку хорової культури в різних регіонах України, зокрема на Поділлі. Ці дослідження спрямовані на вивчення унікальних особливостей культурного середовища та його взаємозв'язку з історичним, соціальним і культурним контекстом. Праці таких науковців, як: М. Антошко, Т. Бурдейна-Публіка, В. Найда, Р. Римар, С. Садовенко, Т. Сідлецька, О. Смоляк, О. Стебельська, М. Ярова тощо є суттєвим внеском у розуміння розвитку хорової культури Поділля та її місця в загальнокультурному українському просторі.

У галузі культурології та мистецтвознавства виникає гостра потреба провести більш глибоке дослідження хорової культури Поділля відповідно до української культурної парадигми. **Мета роботи** полягає у виявленні й аналізі взаємозв'язку між політичними, соціальними та культурними змінами, що відбулися на Поділлі в період кінця XX – першої чверті XXI століття, та розвитком хорової культури в цьому регіоні. Особливу увагу приділено шляхам адаптації та розвитку хорової культури Поділля з метою збереження її унікальності та сприяння подальшому розквіту в умовах сучасного світу.

Виклад основного матеріалу. Значний вплив політичних, соціальних та культурних змін на українське суспільство відбувся після здобуття Україною незалежності в 1991 році. У зазначений період відбувся розпад традиційно централізованої системи культури, що була під контролем держави. Після комуністичного режиму влада втратила інтерес до культури «як політичного чинника, як засобу ідеологічної обробки населення» (Шейко, 2005, с. 446). Цей процес став наслідком складних соціально-політичних змін, які суттєво вплинули на культурну сферу.

Однак політичні трансформації в країні визначили новий курс на розвиток культури, спрямований на відродження і зміцнення національної ідентичності. Стрімке піднесення національної свідомості та загострення інтеграційних процесів стали характерними рисами цього періоду, що підкреслили важливість об'єднання та неподільності території. Як вказує І. Швець, «після здобуття Україною незалежності в 1991 році настає новий етап розвитку українського суспільства, Україна як суверенна демократична держава проголошує радикальні реформи. Утворюється нова соціокультурна ситуація в суспільстві: нові соціально-економічні умови, форми власності, характер стосунків між людьми, система цінностей. Основні принципи державної політики в галузі культури спрямовані на відродження і розвиток культури української нації, забезпечення свободи творчості, вільного розвитку культурно-мистецьких процесів, реалізацію прав громадян на доступ до культурних цінностей, створення матеріальних та фінансових умов розвитку культури. Українська культура стає фактором консолідації українського суспільства, духовно інтегруючою силою в умовах соціальних трансформацій і складних політичних та економічних подій» (Швець, 2017, с. 224).

У перші десятиріччя після здобуття незалежності відбулося «особливе піднесення національної свідомості українців та загострення інтеграційних процесів у країні. Ідеї об'єднання і неподільності території України набули пріоритетного значення для збереження молодого держави. Стало очевидним, що побудова громадянського суспільства не можлива без урахування етнічної специфіки, опори на традиційний та професійний складники української

культури, що є певним фундаментом духовної цілісності української нації» (Кравченко, 2012, с. 140). Тож можна стверджувати, що внаслідок цих змін виникла необхідність переглянути та переоцінити значення культурних цінностей, сформувані нові стратегії управління культурою та підтримки культурних ініціатив. Щодо хорової культури Поділля ці процеси спричинили виникнення нових форм і напрямів виконавства, а також зростання інтересу громадськості до підтримки та розвитку хорової музики, хорових колективів, що сприяло подальшому збереженню та зміцненню культурної спадщини регіону.

Натлі багатонаціонального характеру Подільського регіону відбувся особливий розвиток його мистецької освіти та культури. Історичні й культурні впливи різних етносів створили унікальне культурне середовище, яке сприяє яскравому синтезу національних та релігійних традицій. Культура Поділля набула самобутніх рис, на формування яких вплинули особливості історичного розвитку регіону. «Перебуваючи на перехресті між Сходом і Заходом, Поділля, як й інші етнічні краї, а саме Галичина, Закарпаття та Буковина, акумулювала у своєму розвитку багаті національні та релігійні традиції, котрі перепліталися, синтезувалися між собою, іноді ж розвивалися у гострому протистоянні, утверджуючи власну неповторність» (Ярова, 2011, с. 2). Взаємодія різних етнічних громад не лише призвела до спільних творчих напрацювань у мистецтві та просвітництві, але й актуалізувала важливість збереження власної культурної самобутності. «Поділля – багатонаціональний, багатовекторний в етнокультурному відношенні регіон України, культурна традиція якого не лише формувалась на духовно-культурних надбаннях народу, але й природно увібрала в себе елементи традицій польського, російського, єврейського, молдавського, вірменського середовища. Спілкування представників різних етнічних громад на території краю відбувалося не завжди лише позитивно, проте загалом, безперечно, було плідним для всіх мешканців краю. З одного боку, вони співпрацювали в різних галузях, тому і природно взаємодіяли в мистецьких та просвітницьких формах діяльності, що часто було зумовлено економічною співпрацею. З іншого боку, кожна нація намагалася зберегти неповторність

духовних традицій, плекала свої звичаї» (Ярова, 2011, с. 7). Незважаючи на можливі конфлікти та протистояння, економічна співпраця та культурний обмін сприяли збагаченню культурних традицій, їх взаємному впливу. Це дало змогу Поділлю стати особливим культурним майданчиком, де кожен елемент формував унікальний культурний образ.

У кінці ХХ століття хорова культура Поділля набула значного поширення та визнання. У контексті національного відродження та культурного розмаїття України хорові колективи, які з'явилися та розвивалися на Поділлі, стали важливим елементом цього процесу. Зусилля й таланти учасників, що представляли хорову культуру, допомогли отримати визнання регіону не лише на внутрішньому рівні, але й за межами країни.

Народна аматорська хорова капела імені М. Д. Леонтовича КЗ «Центр культури і дозвілля Тульчинської міської ради» (художній керівник – Любов Грушко) є видатним колективом, який був заснований ще в 1920 році за ініціативи відомого композитора Миколи Дмитровича Леонтовича. Капела, як й українське суспільство загалом, пережила важкі періоди, зокрема сталінські репресії, втручання НКВС в її діяльність. У результаті капела змінила двох диригентів – Р. Скалецького, якого репресували в 1933 році, та М. Гриневича, якого ув'язнили в 1938 році. Репресії також вплинули на репертуар колективу, що став складатися переважно із творів, які прославляли Сталіна та революцію. Після Другої світової війни, у 1946 році, культурне життя почало відновлюватися, і керівництво капелою взяв на себе диригент військового оркестру старшина Євген Волошин. У 1950 році хормейстером капели став Мечислав Цинар, який запросив до колективу Надію Леонтович, яка активізувала роботу колективу. З 1960-х років популярність капели стрімко зростає: вона здобувала перемоги на конкурсах, брала участь у телевізійних трансляціях. Нині капела є осередком хорових традицій Подільського краю та відома як в Україні, так і за її межами. Це спільнота однодумців та закоханих у пісню ентузіастів, об'єднаних бажанням зберегти духовне надбання, основу якого заклав і розвинув композитор-земляк Микола Леонтович.

Хорове мистецтво Поділля представляють й інші колективи, наприклад, Академічний ансамбль пісні і танцю «Козаки Поділля»

Хмельницької обласної філармонії (художній керівник – Степан Дробіт), заснований у 1938 році на базі хорової капели, до якої ввійшли професійні артисти й учасники-аматори. Через якийсь час капела отримала статус ансамблю пісні і танцю і змінила свою назву – стала «Подільською». 1989 року колектив знову перейменували на «Козаки Поділля». Ансамбль з гастролями відвідував Францію, Німеччину, Бельгію, Швейцарію, Індію, Польщу, Італію, Португалію, Велику Британію, Грецію, Іспанію. У 1987 році «Козаки Поділля» взяли участь у Республіканському огляді-конкурсі творчих колективів України й були визнані одним із найкращих колективів України. У 2008 році ансамбль став академічним, у 2011 – здобув перше місце на третьому Всеукраїнському фестивалі конкурсі народної хореографії імені Павла Вірського. Того ж 2011 року колектив нагородили Хрестом Українського козацтва після завершення театралізованого дійства «Пророк». Сьогодні це універсальний художній ансамбль, який своїм вишуканим мистецтвом пропагує кращі традиції народної творчості територіальних громад Поділля.

Народна хорова капела Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (художній керівник – Нінель Сізова) теж має багату історію, що почалася у 1948 році з аматорського хору, який започаткував великий ентузіаст хорового співу, відомий музикант Олександр Дмитрович Сердюк. У 1957 році зі студентів різних факультетів був організований постійний колектив – хорова капела Вінницького педагогічного інституту. Починаючи свої виступи перед громадськістю Поділля, капела пройшла шлях становлення, пошуків творчого напрямку та розширення репертуару. З успіхом вона представляла педагогічний інститут на оглядах художньої самодіяльності, а з часом зросла і кількість її учасників. У 1964 році хорова капела отримала перше офіційне визнання: їй присвоїли почесне звання народного колективу. У 1979 році капела стала лауреатом III Республіканського конкурсу патріотичної пісні в м. Харкові, а в 1980 році виступила на Виставці досягнень народного господарства (ВДНГ) України та стала лауреатом республіканського телетурніру «Сонячні кларнети», отримавши спеціальний приз Українського телебачення. У 1983 році капела

виступила на сцені Одеської державної консерваторії, а в 1986 – стала учасником відкриття першого в Україні Співочого поля в м. Тернополі. У 1982 та 2001 роках колектив брав участь у творчих звітах Вінниччини в Палаці «Україна», виступав у Міністерстві освіти та науки України, Українському домі тощо. У 2015 році капела отримала Гран-прі X Міжнародного конкурсу мистецтв «Закарпатський едельвейс». Сьогодні капела є своєрідною творчою лабораторією зі створення сучасного репертуару, інтерпретатором народної пісні та пропагандистом кращих зразків вітчизняної і зарубіжної класики.

Вінницький академічний міський камерний хор імені Віталія Газінського (художній керівник – Христина Бедзір) був заснований у 1984 році. За період своєї діяльності хор неодноразово був нагороджений Гран-прі, був лауреатом багатьох міжнародних конкурсів та фестивалів, представляв Україну на престижних європейських хорових заходах. Згідно зі звітами майстрів мистецтв та народної творчості у 1993, 1999, 2001 та 2010 роках, колектив визнавали одним із найкращих українських хорових колективів. За роки свого існування з хором співпрацювали такі відомі диригенти, як: Мирослав Скорик, Георгій Курков, Ігор Шаврук, Мирослав Кріль (Україна), Карло Теннон (Італія), Петер Маркс (Німеччина), Войцех Родек (Польща). Щорічно колектив дає близько 40 концертів як в Україні, так і за кордоном. Хор має широку географію виступів: Польща, Угорщина, Франція, Італія, Болгарія, Молдова, що свідчить про його важливу роль у представленні української хорової культури на міжнародному рівні.

Хмельницький академічний муніципальний камерний хор (художній керівник – Ігор Цмур) був створений у 1998 році за ініціативи заслуженого артиста України Олександра Полянського, народного артиста України, професора Віталія Газінського та за сприяння колишнього міського голови Михайла Чекмана. Колектив є лауреатом регіональних, всеукраїнських та міжнародних конкурсів-фестивалів, серед яких виділяються ті, що проходили в Бельгії, Польщі, Болгарії, Словенії, Франції, Сербії, Чеській Республіці. Хор неодноразово був нагороджений почесними грамотами та подяками. Окрім конкурсів та фестивалів, він є постійним

учасником культурно-мистецьких акцій, які проходять на Поділлі. Колектив тричі брав участь (1999, 2001, 2009) у творчих звітах Хмельниччини в одному з найбільших концертних залів України – Національному палаці мистецтв «Україна» в м. Києві, де у 2009 році був відзначений дипломом переможця регіонального туру «Мистецьким перевеслом квітчаємо свій край». Сьогодні це відточений до філігранності, технічно бездоганний хор із власним виконавським обличчям та високою сценічною культурою.

Хор «Молодість» Хмельницького фахового музичного коледжу імені В. І. Заремби (художній керівник – Наталія Бородавко) – самобутній і професійний хоровий колектив Поділля. Він виступає як творча лабораторія хорового мистецтва та хормейстерської майстерності, а також як концертний колектив. Хор завжди отримував високі відзнаки на щорічних оглядах колективів музичних училищ України, неодноразово ставав лауреатом міжнародних і всеукраїнських конкурсів та фестивалів. Брав активну участь у звітних та урочистих концертах, фестивалях духовної музики. У 2015 році хор запросили для участі в Пасхальній асамблеї «Духовність єднає Україну» в м. Києві, де він вразив глядачів різножанровою концертною програмою та отримав схвальні відгуки від діячів українського хорового мистецтва. Також того самого року хор брав участь у Хоровій асамблеї в м. Кам'янець-Подільському, де представляв хорове мистецтво Поділля на найвищому рівні. Сьогодні виконавська та просвітницька діяльність хору «Молодість» відіграє значну роль у розвитку та відродженні української хорової культури, а також у збереженні кращих традицій хорового виконавства Поділля.

Камерний хор «Ясинець» Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (художній керівник – Марія Кузів) створений у 2001 році. Натепер він лауреат численних всеукраїнських конкурсів виконавської майстерності. У репертуарі хору представлені духовні твори, українська та світова хорова класика, твори самодіяльних композиторів Поділля, а також сучасна хорова музика.

Народна академічна хорова капела імені Віктора Толстих Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (художній керівник – Росіна Гуцал) розпочинала свій творчий шлях

1993 року як студентський хор музично-педагогічного відділу Хмельницького педагогічного училища. Вона є лауреатом численних конкурсів всеукраїнського та міжнародного рівнів. За час свого існування колектив досяг значних результатів у роботі і став гордістю не лише Академії, а й усього Поділля. Сьогодні високий професійний рівень хору сприяє патріотичному вихованню студентів, формує їх високі моральні якості та художній смак, долучає до української та західноєвропейської хорової культури.

Подільський камерний хор «Леонтович-капела» Вінницької обласної філармонії імені М. Д. Леонтовича (художній керівник – Ольга Бабошина) – професійний колектив, який існує з 2018 року та швидко набув визнання. У 2019 році на Міжнародному фестивалі ім. П. Чайковського та Н. фон Мекк він представив свою першу повноформатну програму. Концерти хору вразили слухачів на різноманітних музичних майданчиках Поділля. Літо 2019 року колектив активно презентував пізнавально-розважальну програму «Хайпове літо», яку з великим інтересом сприйняли діти, що відпочивали в літніх пришкільних таборах. Сьогодні молодіжний колектив з креативною програмою успішно представляє Поділля, беручи участь у масштабних проєктах філармонії та урочистостях, приурочених до державних свят.

Зазначені вище хорові колективи Поділля, а також інші, не вказані в статті, наприклад, народні аматорські та дитячі хори закладів початкової мистецької освіти регіону, своєю активною діяльністю сприяють популяризації хорової культури як на регіональному, так і на загальнонаціональному рівнях.

Перехід від радянської до незалежної України супроводжувався істотними змінами у фінансуванні культурних проєктів, що мало значний вплив на розвиток хорової культури на Поділлі. Зміни в політичній системі призвели до переосмислення ролі державного фінансування культурних проєктів і відкриття нових джерел фінансування, таких як гранти, спонсорська підтримка й інші форми публічно-приватного партнерства. Демократизація суспільства відкрила нові можливості для участі громадян у хоровій культурі. З'явилися нові хорові гуртки, студії та аматорські колективи, які радянська цензура раніше забороняла або

обмежувала. За останні десятиріччя на території Подільського регіону помітний активний розвиток аматорського хорового виконавства, що сприяє підтримці та просуванню української музичної традиції та фольклору. Важливим фактором цього розвитку є збереження культурних цінностей, творче відтворення та адаптація до сучасних умов. Розмаїття хорових колективів та ансамблів, їхній активний творчий процес є важливими аспектами збагачення українського культурного життя.

З початком пандемії COVID-19 в Україні спостерігається закриття культурних закладів і трансформація культурних подій. Під час першого локдауну у 2020 році більшість організаторів культурних заходів України відмінили або перенесли їх на пізніший час, спонукавши населення адаптуватися до онлайн-формату. Невелика частина інституцій змогла швидко перейти в цифровий простір, але для більшості це виявилось складним завданням, особливо без попередньої підготовки чи налагоджених навичок проведення подій онлайн. Зокрема, хорові колективи Поділля також зазнали впливу пандемії та змушені були адаптуватися до дистанційного формату роботи. Частина з них успішно перейшла в онлайн-формат завдяки попередньому забезпеченню технічними ресурсами, а інші залишилися виключені з активного творчого процесу через обмежений доступ до інтернету, особливо в сільських місцевостях. Попри це, деяким колективам вдалося розвинути в онлайн-середовищі, що дало їм змогу зберегти та навіть розширити свою аудиторію. Під час пандемії держава не розробила цілеспрямованої програми підтримки культурних закладів у форматі онлайн, що ускладнило адаптацію багатьох з них. Зокрема, розрив у доступі до якісного Інтернету між міськими та сільськими територіями став суттєвою перешкодою для розвитку хорової культури в окремих районах. Однак, незважаючи на всі труднощі, трансформація хорової культури Поділля відбулася, і сьогодні багато хорових колективів активно використовують технології для запису й трансляції своїх виступів, що сприяє збереженню та популяризації хорових традицій серед широкої аудиторії. Нині цифрові технології відіграють важливу роль у збереженні та розвитку хорової культури Поділля, що відображається на формуванні

національного самосприйняття та підтримці духовності українського народу.

Після повномасштабного вторгнення російських військ в Україну у 2022 році світ став свідком героїчного протистояння українців. Громадянський опір відбувається на всіх фронтах, а культура в цьому процесі відіграє ключову роль. Вона є однією з найсильніших рушійних сил, що надає нації силу та впевненість у праві на існування та захист своїх цінностей. У найважчий період російсько-української війни хорова культура Поділля стає важливим інструментом у формуванні позитивного психологічного клімату та підтримки морального стану людей. На думку науковиці О. Копієвської, «залучатися до подолання психологічних травм повинні не лише психіатри, психологи, психоаналітики, а й культурологи, музиканти, хореографи, дизайнери, тобто представники всіх творчих професій, адже відновлення України – це справа, спільна для всіх» (Копієвська, 2023, с. 18). Сьогодні хоровий культурний фронт Поділля демонструє свою активну підтримку в цих складних умовах, організовуючи концертні заходи для збору коштів на підтримку Збройних сил України та інших військових формувань. Виступи хорових колективів стають невід'ємною частиною благодійних заходів на різних рівнях – від регіонального до міжнародного. Зібрані кошти передають на потреби військових підрозділів, бойових бригад, що сприяє підтримці обороноздатності країни. Хорова культура Поділля, аналогічно Україні, проявляє свою активність і солідарність, виконуючи важливу роль в єднанні нації та спільній боротьбі за свободу. Вона є символом національного опору та невтомної боротьби за незалежність і самовизначення. Український народ демонструє свою волю і рішучість залишатися непохитним перед ворогом. Адже історія та культура України – це запорука майбутнього, що підтримує та збагачує духовне життя нації і є фундаментом для побудови сильної, вільної і демократичної країни.

У сучасному періоді історії України, який відзначається численними викликами, ворожа російська агресія становить серйозну загрозу національній ідентичності, культурі, освіті та мові. У цьому контексті виникає важливе завдання збереження, розвитку та піднесення рівня духовності, естетики,

моралі та національно-патріотичного виховання молодого покоління. Це завдання стає гострою потребою та обов'язком для кожного українця, який прагне захистити свою національну ідентичність у складних умовах сучасного світу. Збереження хорової культури Поділля передбачає розвиток та підтримку хорових колективів у школах, закладах вищої освіти, аматорських гуртках, професійних ансамблях тощо. Це передбачає фінансову підтримку, організацію концертів, фестивалів та майстер-класів з відомими музикантами та диригентами. Крім того, важливо підтримувати національні традиції хорового співу, вивчати та виконувати українські народні пісні, твори українських композиторів і сучасний хоровий репертуар. Це сприятиме збереженню та передачі культурних цінностей майбутнім поколінням, а також підтримуватиме інтерес до української музичної спадщини.

З метою реалізації стратегічних завдань і цілей культурної політики необхідно систематизувати традиційні, організаційні та економічні механізми, які сприятимуть розвитку хорової культури Поділля. У цьому випадку також потрібно впроваджувати новітні форми управління проектами, які враховуватимуть специфіку культурного простору регіону. «Важливою умовою реалізації *культурних проєктів та ініціатив різних соціальних груп* є підтримка муніципальної влади в різних формах – матеріальній (інституціональна, консультативно-освітня, фахова) і матеріальній (наданні грантів на підтримку культурних проєктів та ініціатив, міських фестивалів творчих самодіяльних колективів, щорічних тематичних конкурсів). Проектно орієнтоване управління як спосіб організації, виявлення та збільшення ресурсного потенціалу сфери культури в умовах певних часових, фінансових обмежень дасть змогу залучати альтернативні ресурси, розвивати партнерство державних структур та неурядових

організацій» (Фесенко, 2016, с. 227). Крім того, важливо розвивати ініціативи співпраці між хоровими колективами, мистецькими організаціями та владними установами з метою підтримки й захисту хорової культури Поділля від зовнішніх впливів та загроз. Необхідно також упроваджувати освітні програми, спрямовані на підвищення культурної грамотності суспільства та підтримку хорової творчості серед молоді, активно проводити наукові конференції та дискусії для обговорення актуальних проблем у сфері збереження та розвитку хорової культури України.

Висновки. Хорова культура Поділля, заснована на самобутній історії та унікальних традиціях, відіграє значну роль у формуванні культурно-духовного ландшафту України. Вона є важливим компонентом у становленні і зміцненні національної самосвідомості українського народу. Завдяки значній підтримці соціуму та держави хорова культура Поділля не лише переживає випробування часу, але й продовжує розвиватися, що свідчить про високий рівень патріотизму українського народу, його розуміння важливості зберегти національне культурне надбання. Широкий спектр виконавської діяльності видатних хорових колективів регіону свідчить про різноманітність та значущість цієї культурної сфери. Навіть у змінному соціально-політичному контексті хорова культура Поділля зберігає свою неповторність і цілісність. На сучасному етапі розвитку хорові колективи продовжують активно творити, а отже, надихають і збагачують культурний доробок регіону та всієї країни. Вони передають майбутнім поколінням багату культурну спадщину, впливаючи на національну самосвідомість. Таким чином, хорова культура Поділля як необхідна складова частина у формуванні та зміцненні української культурної ідентичності залишається актуальною та важливою і за нинішніх соціально-політичних та культурних умов.

Список використаних джерел:

1. Копієвська, О. Р. (2023). Культурні практики як стратегії детравматизації вітчизняного соціуму в умовах російсько-української війни. У пошуку нових сенсів полікультурного світу. *Повоєнний діалог культур*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. С. 17–19. Київ: НАККІМ. URL: https://nakkim.edu.ua/images/Instytutu/novyny/02_23/230210_Konf_DlaChUK_ZMIST.pdf
2. Кравченко, А. І. (2012). Українська музична культура в контексті дослідження проблем культурологічної регіоніки. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 4, 139–143. URL: [https://elib.nakkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4278/Visnyk_4_12_%20\(Kravchenko\).pdf?sequence=1](https://elib.nakkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4278/Visnyk_4_12_%20(Kravchenko).pdf?sequence=1)

3. Фесенко, Г. Г., Фесенко, Т. Г. (2016). Концептуальні підходи до стратегії культурного розвитку Кам'янця-Подільського. *Кам'янець-Подільський у контексті українсько-європейських зв'язків*: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції. С. 224–227. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/47481/1/Фесенко%20Г.%20Фесенко%20Т.pdf>

4. Швець, І. Б. (2017). Музична культура Вінниччини в роки незалежності України: творчий досвід, сучасні тенденції розвитку. *Наукові записки. Історія*, 25, 223–228. URL: <https://vspu.edu.ua/science/art/a173.pdf>

5. Шейко, В., Богуцький, Ю. (2005). Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX – початок XXI ст.): монографія. Київ: Генеза.

6. Ярова, М. В. (2011). Становлення і розвиток співацької освіти на Поділлі (Кінець XIX – початок XX століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01. Київ. URL: <file:///C:/Users/%D0%93%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C1/Downloads/100098017.pdf>

References:

1. Kopyevska, O. R. (2023). Kulturni praktyky yak stratehii detravmatyzatsii vitchyznianoho sotsiumu v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Cultural practices as strategies for detraumatizing the domestic society in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Povoiennyi dialog kultur: materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii* [Search of New Meanings of the Polycultural World. Post-war cultural dialogue: materials of the International Scientific and Practical Conference], 17–19. Kyiv: NAKKKiM. Retrieved from https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/novyny/02_23/230210_Konf_DlaChUK_ZMIST.pdf [in Ukrainian].

2. Kravchenko, A. I. (2012). Ukrainska muzychna kultura v konteksti doslidzhennia problem kulturolohichnoi rehioniky [Ukrainian musical culture in the context of studying problems of cultural regionality]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv* [Bulletin of the National Academy of Leading Cadres of Culture and Arts], 4, 139–143. Retrieved from [https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4278/Visnyk_4_12_%20\(Kravchenko\).pdf?sequence=1](https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4278/Visnyk_4_12_%20(Kravchenko).pdf?sequence=1) [in Ukrainian].

3. Fesenko, H. H., & Fesenko, T. H. (2016). VKontseptualni pidkhody do stratehii kulturnoho rozvytku Kamiansia-Podilskoho [Conceptual approaches to the strategy of cultural development of Kamianets-Podilskyi]. *Kamianets-Podilskyi u konteksti ukrainsko-yevropeiskyykh zviazkiv: materialy IV mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii – [Kamianets-Podilskyi in the context of Ukrainian-European relations: materials of the IV International Scientific and Practical Conference]*, 224–227. Retrieved from <http://eprints.kname.edu.ua/47481/1/Фесенко%20Г.%20Фесенко%20Т..pdf> [in Ukrainian].

4. Shvets, I. B. (2017). Muzychna kultura Vinnychchyny v roky nezalezhnosti Ukrainy: tvorchiy dosvid, suchasni tendentsii rozvytku [Musical culture of Vinnytsia during the years of Ukrainian independence: creative experience, modern development trends]. *Naukovi zapysky. Istoriiia – [Scientific notes: collection of scientific works. Series “History”]*, 25, 223–228. Retrieved from <https://vspu.edu.ua/science/art/a173.pdf> [in Ukrainian].

5. Sheyko, V., & Bohutskyi, Y. (2005). *Formuvannia osnov kulturolohii v dobu tsyvilizatsiinoi hlobalizatsii (druga polovyna KhIKh – pochatok KhKhI st.): monohrafiia* [Formation of the foundations of culturology in the era of civilization globalization (second half of the 19th – early 21st centuries): monograph]. Kyiv: Heneza [in Ukrainian].

6. Yarova, M. V. (2011). *Stanovlennia i rozvytok spivatskoi osvity na Podilli (Kinets KhIKh – pochatok KhKhI stolittia): avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata pedahohichnykh nauk (spetsialnist 13.00.01)*. [Formation and development of vocal education in Podillia (late 19th – early 20th centuries): abstract of the dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences (specialty 13.00.01)]. Kyiv. Retrieved from <file:///C:/Users/%D0%93%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C1/Downloads/100098017.pdf> [in Ukrainian].